

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра виконавського мистецтва

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФАХ (СОЛЬНИЙ ТА КОНЦЕРТНО-КАМЕРНИЙ СПІВ)

Освітня програма – «СОЛЬНИЙ СПІВ»

Першого (бакалаврського) рівня

Спеціальність **025 Музичне мистецтво**

Галузь знань **02 Культура і мистецтво**

Затверджено на засіданні кафедри
протокол № 5 від “30” січня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Фах (сольний та концертно-камерний спів)
Викладач (і)	Вишнеvsька С.В., Михайлюк Х.О., Пірус В.С., Стефанюк М.П., Велка О.П., Рось З.П., Конвалюк У. В., Шевченко Н. С.
Контактний телефон викладача	0502306897
Е-mail викладача	svitlana.vyshnevsk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	<u>30</u> кредитів ЄКТС, 900 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Згідно розкладу індивідуальних занять

2. Анотація до навчальної дисципліни

Дана дисципліна належить до циклу професійної та практичної підготовки майбутніх спеціалістів і складає основу навчального процесу. Вона розрахована на весь період навчання за даною спеціальністю. Підготовка вокалістів спрямована на формування відповідного рівня вокальної техніки, яка б дозволила спеціалістам працювати у професійних музичних закладах філармонійно-театрального спрямування, а також, проводити навчальну роботу з різновіковими категоріями дітей та дорослих в спеціалізованих школах, студіях. Вокально-технічна підготовка передбачає: формування академічної та естрадної манери голосоутворення; розвиток повного діапазону голосу виконавців (2,5 – 3 октави) зі збереженням індивідуальних тембральних фарб голосу та однорегістровим голосоведенням (вирівнюванням регістрових переходів) з дотриманням орфоепічних норм як української, так і іноземних мов, чіткою і виразною дикцією; артистизм і сценічність втілення художнього образу та творчого задуму композитора. До переліку вокальних творів, які опрацьовуються у вокальних класах посеместрово (6-8 творів різного характеру і складності) належать: класичні твори (старовинні арії, класичні арії, солоспіви, обробки народних пісень композиторів-класиків в супроводі фортепіано); твори сучасних композиторів (пісні, романси, обробки народних пісень в супроводі ф-но/фонограми); народні та сучасні пісні в оригінальних аранжуваннях тощо. Контроль за виконанням програмових вимог здійснюється викладачами кафедри (модульні задачі, академічні концерти, заліки та іспити в концертному виконанні). Критеріями оцінювання якості набутих знань і умінь студентами служать, насамперед, чистота інтонування, темброва однорідність, технічні навички – дихання, дикційна виразність, фразування, складність репертуару та художнє відтворення образу.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

У навчанні і вихованні майбутніх виконавців і педагогів спеціальним класам належить особливо важлива роль. Найважливішим завданням педагога з фаху є виховання в студентів розуміння основної мети – підготовка високопрофесійних фахівців, які володіють навичками концертно-виконавської, музикознавчої, дослідницької, педагогічної діяльності у сфері музичного мистецтва; здатні створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності, аргументовані знанням музичних стилів різних епох та володінням вокальними техніками, прийомами та виконавськими методиками; здатні оперативно застосовувати знання, вміння та навички у педагогічній роботі в процесі формування естетичних поглядів та художніх смаків. Підготовка фахівців мистецької галузі, які володіють художньою музично-виконавською майстерністю, необхідною для самостійної професійної діяльності в якості солістів (артистів) хорів, вокальних ансамблів,

вчителів (викладачів) сольного співу музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичних коледжів (училищ) та коледжів культури і мистецтв.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

✓ **Знати:**

- ✓ особливості вокально-практичної роботи в різновікові періоди;
- ✓ особливості роботи нервово-м'язової системи організму співаючого;
- ✓ акустичні якості звучання головного і грудного регістрів голосу та можливості їх згладжування;
- ✓ особливості роботи резонаційної системи в головній («маска», череп) та грудній (груди, ребра) ділянці людського організму;
- ✓ специфіку використання в співі т.зв. «імпедансування» (мікстування);
- ✓ вокальну орфоєпію та методи подолання недоліків співу і вад мовлення;
- ✓ педагогічні засади формування вокальних навичок;
- ✓ стильові особливості виконання творів композиторів різних епох, національних шкіл і художніх течій;
- ✓ засоби художнього втілення композиторського задуму;
- ✓ методика поетапного вивчення твору.

✓ **Вміти:**

- ✓ самостійно опрацьовувати вокальні вправи, проводити «розспівку» голосу;
- ✓ володіти стійкою інтонацією на опорі звука (у високій позиції співу);
- ✓ володіти методами самоаналізу і самовдосконалення роботи;
- ✓ мати добре розвинений вокально-музичний слух та ідеомоторні відчуття;
- ✓ опрацьовувати техніку високих нот повного діапазону голосу;
- ✓ брати участь в концертних виступах (в межах закладу і поза ним);
- ✓ виконувати вокальні твори різних епох та стилів, українських та зарубіжних композиторів.
- ✓ застосовувати на практиці різноманітні техніки та прийоми сольного вокального виконавства;
- ✓ реалізувати навички сольного та ансамблевого вокального виконавства; □
- ✓ читати з листа; вміти застосовувати набуті творчо-виконавські навички у педагогічній діяльності.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності

ЗК 2 Здатність розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК 8 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 11 Здатність володіти іноземною мовою.

ЗК 13 Здатність працювати самостійно, виявляти ініціативу та лідерські якості.

ЗК 15 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові компетентності

ФК 1 Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.

ФК 2 Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.

ФК 3 Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.

ФК 6 Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.

ФК 9 Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.

ФК 12 Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.

ФК 18 Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

Програмні результати навчання

ПРН 1: Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння голосом на належному фаховому рівні під час виконавської діяльності.

ПРН 3: Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.

ПРН 5: Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.

ПРН 8: Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

ПРН 12: Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 17: Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин 900
індивідуальні заняття	312
самостійна робота	588

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
I - VIII	025 Музичне мистецтво	I – IV роки навчання	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни		
Тема	кількість год.	
	Індивідуальні заняття	сам. роб
Курс I Змістовий модуль 1. Основи співацької культури. Тема 1. Предмет «Сольний спів» і його завдання на сучасному етапі розвитку національної культури. Будова голосотвірної системи, її функції.	7 год.	15 год
Тема 2. Співоча постава як необхідна умова якісного співу. Вибір навчального репертуару, його вивчення.	8 год.	15 год
Змістовий модуль 2. Комплексна діяльність голосотвірної системи. Формування вокальних навичок. Тема 3. Режим співаючого. Початковий етап розвитку співацьких навичок. Подолання недоліків співу.	7 год.	15 год
Тема 4. Формування комплексу вправ і вокального репертуару, подолання недоліків. Підготовка до здачі програми (залік).	8 год.	15 год

Змістовий модуль 3. Атака звуку і формування плавного голосоведення тарезонування. Тема 5. Усвідомлення функцій голосового апарата в структурі вокальної фонації. Види атаки звуку, робота резонаторної системи.	7 год.	15 год
Тема 6. Формування аналітичного мислення і керівництва голосотвірною системою в комплексній роботі дихання, резонування, атаки звуку.	8 год.	15 год
Змістовий модуль 4. Опора звуку та стабілізація гортані у процесі співу. Тема 7. Поняття опори дихання в творах. Робота над збалансованим диханням, плавним голосоведенням та виразністю виконання в творах.	7 год.	15 год
Тема 8. Формування навичок стабілізації гортані та опори дихання в роботі над репертуаром.	8 год.	15 год
Сценічне виконання творів. (іспит)	2 год.	-
Курс II Змістовий модуль 1. Практика формування дихання, опори дихання і резонаційної системи голосу. Тема 1. Формування стійких навичок вокального дихання, опори дихання в однорегістровій структурі голосоведення.	7 год.	15 год
Тема 2. Практичний сенс роботи резонаційної зони голосу людини та усвідомлення якісних показників голосотворення.	8 год.	15 год
Змістовий модуль 2. Фонетична робота над акустикою голосу. Тема 3. Акустичні показники голосу людини (дзвінкість, яскравість, «близькість») та їх зв'язок з мовленнєвою виразністю в співі.	7 год.	15 год
Тема 4. Значення т.зв. примарної зони у формуванні якісного робочого діапазону голосу виконавця. Підготовка до здачі програми (залік).	8 год.	15 год
Змістовий модуль 3. Розподіл голосів і різновиди вокалізації. Тема 5. Класифікація голосів і їх індивідуальні характеристики (природні показники) в практичній роботі виховання голосу.	7 год.	15 год
Тема 6. Різновиди вокалізації в практичній діяльності співака.	8 год.	15 год
Змістовий модуль 4. Тембральні характеристики голосу та їх практичний сенс у вихованні співацької техніки. Тема 7. Теорії голосоведення в практичному вихованні співацької техніки (міоеластична, нейрохронаксична, резонансна).	7 год.	15 год
Тема 8. Тембр голосу як індивідуальна ознака якості у виконавській діяльності співака.	8 год.	15 год
Сценічне виконання творів. (іспит)	2 год.	-

Курс III Змістовий модуль 1. Практика нейтралізації голосних у співі і якісні параметри вібрато. Тема1. Практичні навички «нейтралізації» голосних фонем у співі в процесі роботи над вправами і навчальним репертуаром.	15 год.	21 год
Тема 2. Вібрато в співі та його якісні параметри у навчальній практиці. Робота над вокальним репертуаром.	15 год.	22 год
Змістовий модуль 2. « Імпедансування» голосу та висока позиція звучання. Тема 3. «Імпедансування» голосу як практичний сенс формування Високої позиції звучання голосу. Робота над творами і репертуаром.	15 год.	21 год
Тема 4. Формування опори звука, робота над вправами та репертуаром. Підготовка до здачі програми (іспит).	15 год.	22 год
Сценічне виконання творів. (іспит)	2 год.	-
Змістовий модуль 3. Ідеомоторний слух співака та слуховий контроль у співі. Тема 5. Розвиток вокально-слухових асоціацій в процесі роботи над технікою співу.	10 год.	22 год
Тема 6. Формування локалізованого сприйняття слухових уявлень в процесі роботи над вправами і творами.	10 год.	22 год
Змістовий модуль 4. Практика подолання недоліків співу і вад мовлення. Тема 7. Органічні і функціональні недоліки співу та їх подолання в процесі роботи над вокальним репертуаром.	10 год.	22 год
Тема 8. Практика подолання вад мовлення і розвиток виразної дикції у співі. Підготовка концертної програми до заліку.	10 год.	22 год
Курс IV Змістовий модуль 1. Особливості вокальної орфоєпії в процесі роботи над дикцією. Тема1. Нормативні правила вимови голосних і приголосних фонем в співацькій практиці.	10 год.	22 год
Тема 2. Вокальна орфоєпія і дикційна виразність в співацькій діяльності в процесі роботи над рухливістю голосу в творах.	11 год.	22 год
Змістовий модуль 2. Засоби виразності і розвиток динамічного діапазону голосу. Тема 3. Кантілена як основа якості виконання, мірило співацької техніки і головний індикатор засобів виразності у творах.	10 год.	22 год
Тема 4. Практика використання різноманітних засобів виразності в творах. Підготовка до здачі програми (залік).	11 год.	22 год

Змістовий модуль 3. Вокальні навички як педагогічний процес формування техніки співу. Тема 5. Педагогічний сенс вокальних навичок та значення їх «автоматизації» в процесі відпрацювання технічних прийомів співу.	10 год.	22 год
Тема 6. Удосконалення техніки співу в процесі роботи над виразністю виконання і художнім образом у творах .	11 год.	22 год
Змістовий модуль 4. Самоконтроль в співі та самостійна робота з голосом. Тема 7. Керівництво вокальною технікою самостійній роботі над вокальним репертуаром.	10 год.	22 год
Тема 8. Підготовка концертної програми до атестаційної здачі іспиту. Художній образ, фразування, виразність, темпоритм, динаміка.	11 год.	22 год
Сценічне виконання творів. (іспит)	2 год.	-
ЗАГ.:	312	588

Річний план-мінімум

I курс

1. Вокалізи на різні види техніки (Абт, Конконе, Зейдлер, Вілінська тощо) (3-4)
2. Старовинна арія (проста 3 ч. форма) (2)
3. Романс (укр., західноєвроп. композ) (2)
4. Укр. нар. пісня в обробці (4)

II курс

1. Вокалізи на різні види техніки (4)
2. Старовинна арія (2)
3. Арія укр., західноєвроп. композ XIX-XXст. (1-2)
4. Романс (укр., західноєвроп. композ) (2)
5. Укр. нар. пісня в обробці (4)

III курс

1. Старовинна арія (2)
2. Арія укр., західноєвроп. композ XIX-XXст. (2)
3. Романс (західноєвроп. композ) (2)
4. Солоспіви українського композитора (3-4)
5. Укр. нар. пісня в обробці (4)

(спеціалізація естрадний спів)

1. Старовинна арія, класичний романс (2) супровід ф-но
2. Джазовий стандарт (2) фонограма
3. Естрадний твір українського композитора (2)

4. Естрадний твір західноєвропейського (американського, тощо) композ. (2) ф-ма
5. Укр.нар пісня в обробці (2) супровід ф-но
6. Укр. нар. пісня а capella(2)

IV курс

1. Старовинна арія з речитативом (2)
2. Арія українського композитора (2)
3. Арія західноєвропейського композитора (розгорнута арія, сцена) (3)
4. Романс (західноєвроп. композ) (2)
5. Солоспіви українського композитора (2)
6. Вокальний цикл (повний або частина)
7. Укр. нар. пісня в обробці (2)

(спеціалізація естрадний спів)

1. Старовинна арія, класичний романс (2) супровід ф-но
2. Джазовий стандарт (2) фонограма
3. Естрадний твір українського композитора (2)
4. Естрадний твір західноєвропейського (американського, тощо) композ. (2) ф-ма
5. Укр.нар пісня в обробці (2) супровід ф-но
6. Укр. нар. пісня а capella (2)
7. Номер з мюзиклу (цикл автоських естрадних творів)

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Накопичування балів під час вивчення дисципліни	
Види навчальної роботи	Максимальна кількість балів
Самостійна робота	10
Індивідуальні заняття	40
Залік/Екзамен	50
Максимальна кількість балів	100

7. Політика навчальної дисципліни

Академічна доброчесність	Політику, стандарти та процедури дотримання академічної доброчесності визначено в таких документах ЗВО: Положенні про запобіганні академічному плагіату (нова редакція)у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника http://surl.li/dzugk , метою якого є запобігання та виявлення плагіату в наукових, навчально- і науково-методичних роботах
--------------------------	---

	<p>науково-педагогічних працівників, здобувачів всіх освітніх ступенів (ОС) та форм навчання; розвитку навичок коректної роботи із джерелами інформації та впровадження практики належного цитування; дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань; активізації самостійності й індивідуальності при створенні авторського твору і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування</p> <p>Положенні про Комісію з питань етики та академічної доброчесності (новаредакція) http://surl.li/dhrfg, в якому зазначаються права та обов'язки комісії, вимоги до її складу та порядок роботи;</p> <p>Кодекси честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (нова редакція) http://surl.li/dhres, в якому принцип академічної доброчесності сформульовано як один із основних принципів поведінки члена університетської громади та введені у дію</p> <p>Наказом ректора № 529 від 27.09.2022 р. «Про внесення змін і доповнень до діючих положень університету»</p> <p>Наказом ректора № 530 від 27.09.2022 р. «Про введення в дію нової редакції Кодексу честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника»</p>
<p>Пропуски занять (відпрацювання)</p>	<p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Всі бакалаври зобов'язані відвідувати індивідуальні заняття з фаху. Пропуски індивідуальних занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку.</p>
<p>Виконання завдання пізніше встановленого терміну</p>	<p>Освітній процес здійснюється згідно графіку навчального процесу.</p> <p>Студенти університету, які не виконали індивідуальний навчальний план семестру з однієї, двох або трьох дисциплін і при семестровому контролі отримали оцінку «незараховано» чи «незадовільно» (FX або F) мають право (за особистим бажанням) на повторне проходження навчальної дисципліни, вивчення якої може бути перенесене на наступний навчальний період, що регулюється Положенням про порядок повторного вивчення дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS (№ 18 від 2.02. 2016 р.; із внесеними змінами наказом № 212 від 06.04.2021 р.), яке регламентує процедуру повторного вивчення навчальної</p>

дисципліни, тобто ліквідації академічної заборгованості
https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/04/povtorne-vuvchennia_nove.pdf

8. Рекомендована література

1. Антонюк В. Г. Культурологічний зміст українського вокального мистецтва. Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського. 2008. № 1. С. 29–41.
2. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник для студентів вищих муз навч. закладів. К.: Українська ідея, 2000. 68 с.
3. Базилик Б.О. Орфоепія в співі: навч.посібник для ст-тів вищих навчальних закладів. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. 126 с.
4. Бандрівська О. К. Науково-методичні праці /статті, рецензії/ Наукові збірки. В. 6. ЛДМА.Львів, 2002. 148 с.
5. Берегова О. М. Сучасна українська опера як музична комунікація. Арт-курсив. 2010. № 4. С. 5–8.
6. Бокоч В.А. До проблеми методики навчання естрадному вокалу [Текст] / В.А. Бокоч, Л.І. Кузьменко-Присяжна, Л.В. Остапенко. Молодий вчений. 2017. № 8. С. 31-34.
7. Вишневська С. В. Основні принципи формування навичок вокально-ансамблевого виконавства : методичні рекомендації до дисципліни “Вокальний ансамбль” для студентів вищих музичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напряму підготовки “Музичне мистецтво”. Івано-Франківськ: «ПП-арт», 2014. 54 с.
8. Вишневська С. В. Основні дикційно-артикуляційні проблеми у вокальному виконавстві : методичні рекомендації до дисципліни “Сольний спів” для студентів вищих музичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації напряму підготовки “Музичне мистецтво”. Коломия: Вік, 2015. 36 с.
9. Вишневська С. В. Формування вокально-виконавського стилю різнофахових спеціалістів : методичні рекомендації по постановці голосу для студентів I-V курсів музичного факультету. м. Івано-Франківськ, видавництво «Плай» Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 2012. 55 с.
10. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва. К., НМАУ, 1997. 320 с.
11. Голос людини і вокальна робота з ним: навч.видання /Стасько Г., Шуляр О. та ін. Ів-Франківськ, 2010. 336 с.
12. Даценко А. С. Сольний спів: метод. реком. для студ. спец. «Музичне мистецтво» спеціалізації «Академічний вокал». Луганськ : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. 61 с.
13. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Держ. у н-т мист. ім. І. П.Котляревського. Харків, 2008. 186 с.
14. Закрасняна Ж. М., Мельниченко І. В. Методики розвитку виконавської виразності співака спеціальності «академічний вокал». Імідж сучасного педагога. 2014. №5 (182). С. 78–81.

15. Закрасняна Ж.М. Сучасні вимоги до підготовки фахівців спеціальності «Академічний вокал» / Ж.М. Закрасняна, А.А. Хлопотова, В.В. Юрчук / Молодий вчений. 2017. № 11. С. 552-555.
16. Музична естрада. Словник / Укладач В. М. Откидач. Харків: Видавець І.В. Якубенко, 2004. 445 с.
17. Оганезова-Григоренко О.В. Генезис і розвиток вокальної методології: трансформація та синтез. Одеса: астропринт, 2015. 83 с.
18. Рось З. П. Особливості роботи з розвитку вокально-виконавської техніки естрадно-джазових співаків: навчальний посібник з методичними. Івано-Франківськ : «СІМІК», 2019. с. 66.
19. Самая Т. В. Основні тенденції розвитку вокального мистецтва естради України 60–70-років ХХ століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: зб. наук. пр. Київ: Міленіум, 2017. Вип. 3. С. 133–137.
20. Соболева О. Д. Формування вокально-виконавських якостей на заняттях вокалу. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. 2015. Вип. 1. С. 46–50.
21. Стасько Г. Психотехніка співу у вокальній педагогіці./Ль-Франківськ, ПНУ ім. В.Стефаника, 2011. 174 с.
22. Стахевич О.Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій. Суми: Сумдпу ім. А.С. Макаренка, 2002. 92 с.
23. Шабутін С., Хміль С., Шабутіна І. Зцілення музикою. Афіни-Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. 192 с.
24. Шуляр О. Д. Історія вокального мистецтва. Монографія: І ч. Івано Франківськ : Видав. «Плай» ПНУ ім.В. Стефаника, 2010. 352 с.
25. Шуляр О. Д. Історія вокального мистецтва: Монографія.-Ч.ІІ. ІваноФранківськ: Видав. «Плай» ПНУ ім.В. Стефаника, 2010. 360 с.
26. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: навч.- метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 159 с.
27. Sadolin C. Complete vocal technique. Denmark, 2000. 255 p
28. Riggs S. Singing for the stars: a complete program for training your voice. Los Angeles, CA: Alfred publishing co., inc, 1998. 168 p.

Викладач: кандидат мистецтвознавства доцент Вишнеvsька С. В.